

Mlčeti (a) zlato – aneb proč je pro advokáty důležitá důvěrnost komunikace s klientem a spravedlivá odměna

JUDr. Monika Novotná
místopředsedkyně ČAK

Představenstvo České advokátní komory intenzivně spolupracuje s Ministerstvem spravedlnosti na přípravě novely zákona o advokacii a novele advokátního tarifu. V svém příspěvku bych ráda čtenáře seznámila nejen s navrhovanými změnami, ale především s důvody, které Komoru k jejím návrhům vedou.

Okruh první – Attorney – client privilege

V poslední době se odborná veřejnost poměrně rozsáhle věnovala problematice profesní mlčenlivosti v právních profesích, především mlčenlivosti advokátů. Intenzivní zájem byl vyvolán zejména, bezpochyby dobře míněnými, snahami veřejné moci prolomit stávající právní úpravu a přimět advokáty poskytovat informace, které získali od klientů, státní moci, především za deklarovaným účelem správného výběru daní. To, že jde o úvahy nepřipustné, potvrzuje opakovaně Ústavní soud. Velmi dobře to shrnul např. v nálezu ze dne 11. 6. 2019 sp. zn. II. ÚS 3533/18: *Povinnost advokátní mlčenlivosti je předpoklad pro řádný výkon advokacie i nezbytná podmínka fungování demokratické společnosti, má nepochybný ústavně-právní rozměr. Obecné soudy totiž mají povinnost poskytnout ochranu osobám, jež skrze advokátní mlčenlivost čerpají základní právo na právní pomoc. Ústavní soud současně dovodil, že v případech nepřipustného prolomení advokátní mlčenlivosti, coby základu advokátní profese, však dochází rovněž k zásahu do práv advokátů, neboť je jím dotčena důvěra, na níž je vybudován vzájemný vztah advokáta a jeho klientů. Uplatňováním vlastního základního práva na výkon advokacie, podle čl. 26 odst. 1 Listiny, tedy advokát zástupně uplatňuje i základní právo svých (dotčených) klientů na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny, protože obé je v takovém případě dotčeno současně (srov. citovaný náleze sp. zn. II. ÚS 889/10). Jestliže tedy obecné soudy advokátnímu tajemství neposkytnou náležitou ochranu, což nastalo právě v nyní projednávaném případě, má Ústavní soud povinnost zasáhnout. Ve stejném smyslu hovoří i judikatura Evropského soudu pro lidská práva, který ve věci Michaud proti Francii ze dne 6. 12. 2012, č. stížnosti 12323, uvedl: Advokáti*

totiž v demokratické společnosti vykonávají zásadní úlohu, obhajobu stran sporu v soudním řízení, kterou by nebyli schopni zajistit, pokud by nemohli zaručit důvěrnost výměny informací.

Prolomení povinnosti mlčenlivosti advokáta bylo diskutováno i v souvislosti se směrnicí 2018/822, známé pod označením DAC 6, která zavedla oznamovací povinnost tzv. přeshraničních uspořádání, kterou zavázala poradce – označované směrnicí za „zprostředkovatele.“ Záslouhou CCBE se do směrnice zavedla možnost výjimky pro poradce, kteří mají zákonem založenou povinnost mlčenlivosti, což se České advokátní komoře při implementaci DAC 6 do českého práva podařilo uchránit. O tom, že tento postup byl správný, svědčí aktuální rozhodnutí Evropského soudu ve věci C-694/20, Orde van Vlaamse Balies, Belgian Association of Tax Lawyers, CD, JU proti Vlaamse Regering. Již generální advokát Athanasius Rathos ve svém stanovisku z 5. 4. 2022, který uvedl: *Článek 7 Listiny přiznává každému právo na respektování soukromého a rodinného života, obydlí a komunikace. V tomto ohledu z judikatury ESLP plyne, že profesní mlčenlivost advokátů je článkem 8 EÚLP konkrétně chráněna. Pro účely použití článku 7 Listiny je tedy třeba uvést, že se ochrana profesní mlčenlivosti podle článku 8 EÚLP neomezuje na činnosti týkající se právní obhajoby klienta, nýbrž má širší rozměr (a širší působnost) v tom smyslu, že chrání i vztah advokáta s jeho klientem mimo soudní kontext (bez ohledu na skutečnost, že tato ochrana je imperativnější u činností, které s tímto posláním souvisejí). Článek 8 EÚLP tak směřuje k ochraně důvěrnosti veškeré korespondence mezi jednotlivci v rozsahu, v němž poskytuje posílenou ochranu výměně mezi advokáty a jejich klienty. Je mimoto třeba upřesnit, že se tato ochrana vztahuje také na právní poradenství tím, že chrání důvěrnost takového právního poradenství, a to nejen s ohledem na jeho obsah (ať má jakoukoli formu), ale i na jeho existenci. Následně skutečně Soudní dvůr (velký senát) v rozsudku ze dne 8. 12. 2022 potvrdil: Článek 8ab odst. 5 směrnice Rady 2011/16/EU ze dne 15. února 2011 o správní spolupráci v oblasti daní a o zrušení směrnice 77/799/EHS, ve znění směrnice Rady (EU) 2018/822 ze dne 25. května 2018, je v rozsahu, v němž v důsledku jeho uplatňování členskými státy má advokát jednající jako zprostředkovatel ve smyslu čl. 3 bodu 21 této směrnice v pozměněném znění v situaci, kdy je z důvodu profesní mlčenlivosti, kterou je vázán, zproštěn oznamovací povinnosti stanovené v čl. 8ab odst. 1 této směrnice v pozměněném znění, povinnost neprodleně informovat jakéhokoli jiného zprostředkovatele, který není jeho klientem, o jeho oznamovací povinnosti podle odstavce 6 téhož článku 8ab, neplatný vzhledem k článku 7 Listiny základních práv Evropské unie.*

Ochrana v českém právním řádu je, alespoň dosud, postavena na uznání povinnosti mlčenlivosti advokáta, který je podle § 21 odst. 1 zákona o advokacii povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dověděl

v souvislosti s poskytováním právních služeb. Těto povinnosti může advokáta zprostit jen klient, resp. jeho právní nástupce. Ustanovení osobně vykládám tak, že klient může advokáta zavázat, aby určité skutečnosti, které se dozvěděl při poskytování právních služeb, nesděloval ani dědicům klienta, a advokát je potom povinen takový příkaz klienta respektovat. Důvěrnost komunikace mezi advokátem a klientem však dosud nijak chráněna není. Pouze ustanovení § 88 odst. 1 trestního řádu chrání komunikaci mezi obhájcem a obviněným tím, že konstatuje, že provádění odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu mezi obhájcem a obviněným je nepřípustné. Na to navazuje výkladové stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství ve Sbírce výkladových stanoviskem NSZ poř. č. 1/2018, ve kterém uvádí: *Odposlech a záznam telekomunikačního provozu mezi advokátem a jeho klientem, kteří nejsou v postavení obhájce a obviněného, je přípustný, i když současně doplňuje, že narušení práva na ochranu soukromí komunikace mezi advokátem a klientem je však nutno mi pečlivě a podrobně zdůvodnit z hlediska závažnosti činu, jeho škodlivosti, jakož i důvodnému předpokladu, že požadované skutečnosti nebude možné zjistit jiným způsobem, o že by jejich získání bylo podstatně ztíženo; to musí vyplývat již z návrhu státního zástupce a vydání příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu.* Svě stanovisko NSZ opírá např. o náleze Ústavního soudu sp. zn. II ÚS 889/10 ze dne 25. listopadu 2010, ve kterém Ústavní soud sice souhlasil s *argumentačním východiskem orgánů veřejné žaloby, že institut advokátní mlčenlivosti, potažmo poskytování právních služeb, nesmí být zneužit k páchání trestné činnosti, s tím, že slouží především k ochraně práv těch klientů advokáta, kteří s předmětnou trestní věcí nemají vůbec nic společného.* Současně však doplnil, že *s ohledem na význam hodnoty poskytování pomoci v řízení před orgány veřejné moci je nutné jí věnovat patřičnou pozornost a případně zásah do ní zdůvodnit způsobem reflektujícím hodnoty ústavního pořádku.* V této souvislosti uvedl Ústavní soud: *Budiž zejména policejnímu orgánu zdůrazněno, že účelem trestního řízení není jen náležitě zjištění trestných činů a potrestání pachatelů, nýbrž i projednání věci s náležitým šetřením práv a svobod zaručených Listinou a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána.*

Uvedená interpretace povinnosti mlčenlivosti dle zákona o advokacii a důvěrnosti komunikace mezi obhájcem a obviněným naznačuje, že komunikace mezi advokátem a klientem, kteří nejsou v postavení obhájce a obviněného, není nijak chráněna. Zcela nechráněná je tak komunikace advokáta a podezřelého před usnesením o zahájení trestního stíhání, advokáta a poškozeného po celou dobu trestního řízení. V rámci prohlídky prostor, ve kterých advokát vykonává advokacii, musí být v souladu s § 85b trestního řádu přítomen zástupce České advokátní komory, který posoudí, zda listiny, s nimiž by se měl policejní orgán

v rámci prohlídky seznámit, neobsahují skutečnosti, na které se vztahuje povinnost mlčenlivosti advokáta. To však nijak nebrání policejnímu orgánu, aby tytéž listiny zajistil přímo u klienta advokáta nebo u třetí osoby. Totožná situace je v daňovém řízení – finanční správa se opakovaně obrací na advokáty, aby jí poskytli listiny dokumentující poradenství, které poskytli svým klientům, a to především za účelem prověření daňové uznatelnosti nákladů vynaložených na toto právní poradenství – a advokáti ji zdvořile odmítají. To však nijak nebrání finanční správě, aby si tytéž listiny vyžádala u klienta – a přitom zde mohou být vysoce citlivé důvěrné informace, představující obchodní tajemství klienta, které se mohou týkat např. přípravy vysoce utajované transakce.

Problematickou ochranu důvěrnosti komunikace mezi klientem a advokátem se zabýval i 8. sněm České advokátní komory v r. 2021. Tento sněm přijal následující usnesení:

Sněm České advokátní komory vychází ze skutečnosti, že v celé řadě zemí existuje právní úprava advokátního tajemství (institut „legal professional privilege“, resp. „attorney-client privilege“). Tento institut chrání klienta tím, že znemožňuje bez jeho souhlasu zveřejnit obsah komunikace mezi ním a advokátem. Díky tomu je klient chráněn nejen ze strany advokáta, jenž je vázán povinností mlčenlivosti, ale rovněž ze strany třetích osob včetně orgánů veřejné moci, které bez souhlasu klienta nemohou použít informace tvořící součást komunikace mezi klientem a jeho advokátem. Podstatou je právo klienta na zachování důvěrného vztahu mezi ním a jeho advokátem, nikoli pouhá povinnost advokáta jako v případě zákonem zakotvené povinnosti mlčenlivosti. Jde tak o institut, který má výrazné hmotněprávní i procesní důsledky a dalece překračuje rámec povinnosti mlčenlivosti, jak je upravena v § 21 zákona o advokacii. Jeho fragmentárním projevem v českém právním řádu je zákaz provádění odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu mezi obhájcem a obviněným dle § 88 tr. řádu a zvláštní režim při provádění prohlídek nebo kontroly v prostorách, v nichž advokát vykonává advokacii, a to dle trestního řádu a zvláštních zákonů (např. daňový řád, zákon o ochraně osobních údajů). Jakákoli další úprava chybí, ať již ve vztahu k odposlechům mezi advokátem a klientem před sdělením obvinění, ale i ve vztahu k celé řadě dalších řízení, přičemž nejde zdaleka pouze o problematiku odposlechů, ale všech informací sdělovaných klientem advokátovi či naopak. Ze všech těchto důvodů ukládá sněm představenstvu České advokátní komory, aby připravilo a prosazovalo právní úpravu advokátního tajemství za účelem prohloubení ochrany komunikace mezi klientem a advokátem.

Tato východiska vedla představenstvo České advokátní komory, aby podpořilo novelu zákona o advokacii, která za důvěrnou označí veškerou komunikaci advokáta a klienta. V rámci této novelizace představenstvo navrholo, aby byl zákon o advokacii doplněn o nové ustanovení § 3a, které by deklarovalo, že **informace**

tvořící obsah komunikace advokáta v souvislosti s výkonem advokacie a informace, které byly vytvořeny nebo získány v souvislosti s výkonem advokacie, jsou důvěrné a nesmí být zveřejněny bez souhlasu klienta. Současně bylo navrženo, aby každý, kdo takové důvěrné informace získá, je povinen zajistit, aby nebyly zneužity a nedošlo k jejich prozrazení bez zákonného důvodu.

V rámci diskuse o praktické realizaci navrhovaného ustanovení bylo diskutováno i to, jak by tyto důvěrné informace měly být označeny tak, aby bylo zřejmé, že jde o právě ty informace, které podléhají ochraně podle § 3a. Je doporučováno, aby tyto informace takto byly označeny přímo v záhlaví listiny, která je zachycuje, aby se v telefonické komunikaci v úvodu konstatovalo, že jde o komunikaci mezi advokátem a klientem. Nepředpokládá se však, že by např. u domovních prohlídek u podezřelých, byť zastoupených advokátem, musel asistovat zástupce České advokátní komory a postupovalo se shodně jako u prohlídky prostor, v nichž je vykonávána advokacie.

Ochrana komunikace mezi advokátem a klientem nemíří primárně na řízení trestní, tam je dostatečně chráněna komunikace mezi obhájcem a obviněným, a novela zákona o advokacii by tak měla posílit jen ochranu komunikace mezi advokátem a poškozeným nebo advokátem a podezřelým. V žádném případě však není cílem chránit advokáty, kteří se podílejí na páchání trestné činnosti. Trestná činnost advokáta není výkon advokacie ani s výkonem advokacie nesouvisí, jde o exces, který samozřejmě nepožívá právní ochrany. Proto by v novele mělo být výslovně zakotveno, že ochrana důvěrnosti informací se nevztahuje na případy, kdy obsahem komunikace není poskytování právních služeb ani s nám související otázky.

V souvislosti s navrhovanou ochranou důvěrnosti vztahu advokáta a klienta se navrhuje i úprava advokátní mlčenlivosti dle § 21 odst. 1 zákona o advokacii tak, že advokát bude povinen zachovávat mlčenlivost o všech informacích, které byly vytvořeny nebo získány v souvislosti s výkonem advokacie. Výjimka z povinnosti mlčenlivosti by se měla vztahovat na informace, které jsou obecně známé a zachování jejich důvěrnosti není v zájmu klienta.

Okruh druhý – Advokátní sněm on-line

Sněm v roce 2021 přijal usnesení, kterým uložil *představenstvu České advokátní komory, aby usilovalo o přijetí právní úpravy, která by umožnila advokátům podílet se na rozhodování sněmu i jiným než prezenčním způsobem.* V rámci projednávané novely zákona o advokacii je proto navrhováno, aby se sněm konal v hybridní formě – tedy advokáti by se jej účastnili jak prezenčně, tak s využitím technických

prostředků pro dálkové připojení. Je plánováno, aby se první hybridní sněm konal již v roce 2025. K tomu bude nutné přijmout dopředu i nový jednací řád sněmu a stálý volební řád sněmu, které jsou oba schvalovány usnesením sněmu. V novele zákona o advokacii je proto navrhováno, aby sněm mohl přijímat svá usnesení i mimo zasedání sněmu způsobem *per rollam*.

V současné době je připraveno zadání pro dodání IT řešení, které by umožnilo účast a hlasování na sněmu prostřednictvím technických prostředků, a to včetně volby členů volených orgánů ČAK. Není to jednoduché, neboť aplikace musí umožnit, aby hlasovat mohli jen a pouze advokáti, jen jednou, a současně, aby u voleb do orgánů Komory bylo respektováno rovné, přímé a tajné hlasovací právo. Rádi bychom, aby zvolené IT řešení fungovalo jak na PC, tak v mobilních zařízeních. Přitom předpokládáme, že příští volby členů volených orgánů Komory by byly realizovány jen prostřednictvím zvolených technických prostředků, tedy i ti, kdo by se sněmu účastnili prezenčně, by volili stejně jako ti, kteří by se sněmu účastnili s dálkovým připojením. Odpadnou tak problémy se sčítáním hlasů a vše by mělo být i podstatně rychlejší.

Okruh třetí – Zkrácené pracovní úvazky

Další navrhovaná změna se týká možnosti zkrácených pracovních úvazků pro koncipienty. Podle navrhovaného znění § 37 odst. 1 písm. e) může Komora z důvodů zvláštního zřetele hodných prominout podmínku stanovené týdenní pracovní doby, pokud sjednaný rozsah pracovní doby zajišťuje řádnou přípravu advokátního koncipienta na výkon advokacie. S tím souvisí i novelizované znění § 5 odst. 2, podle něhož se celková tříletá povinná praxe advokátního koncipienta jako podmínka pro advokátní zkoušky v případě zkráceného úvazku odpovídajícím způsobem prodlužuje. Důvodem zvláštního zřetele hodným, na základě kterého bude Komora povolovat koncipientkám a koncipientům zkrácený pracovní úvazek, bude především péče o děti a vědecká nebo pedagogická činnost, typicky interní doktorandské studium.

Okruh čtvrtý – Určení advokáta klientovi Komorou

Další novinka v zákoně o advokacii je vynucena nálezem pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 44/21 ze dne 24. 1. 2023. Ten zrušil ustanovení § 18c odst. 1 zákona o advokacii ve slovech „jehož příjmové a majetkové poměry to odůvodňují, a“ s následujícím odůvodněním: *Absentuje-li nejenom legitimní cíl právní úpravy*

spočívající ve změně způsobu určení advokátů v případech, které nejsou odůvodněny příjmovými či majetkovými poměry, ale i jakákoli zmínka o tom, že by takový cíl byl vůbec zamýšlen, není možné posoudit způsobilost a vhodnost napadené právní úpravy v rámci prvního kroku testu proporcionality. Rozšíření bezplatné právní pomoci na určité typy řízení jako subsidiární formy právní pomoci je bezpochyby legitimním, žádoucím cílem, směřujícím k posílení ústavní záruky práva na právní pomoc. Omezil-li zákonodárce právo žadatele obrátit se na Českou advokátní komoru se žádostí o určení advokáta k poskytnutí právní služby pouze na případy odůvodněné příjmovými či majetkovými poměry, porušil právo na přístup k soudu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na právní pomoc zaručené v čl. 37 odst. 2 Listiny. Jinými slovy, Ústavní soud vytkl zákonodárci, že by Česká advokátní komora měla žadateli určovat advokáta jen pro bezplatnou právní pomoc a jen v případě, že to jeho příjmové a majetkové poměry odůvodňují. Nově je tedy navrhováno, aby ČAK určovala advokáta k poskytnutí každému, kdo o to požádá, není-li zastoupen jiným advokátem, přičemž k poskytnutí právní služby v téže věci by mohl být advokát určen jen jednou. Žadatel, jehož majetkové poměry to odůvodňují, bude právní služba poskytnuta i nadále bezplatně, v ostatních případech bude žadatel určenému advokátovi povinen uhradit odměnu ve výši mimosmluvní odměny dle advokátního tarifu, pokud se s ním nedohodne na odměně smluvní.

Okruh pátý– Výjimky z kolize

Ustanovení § 19 ukládá advokátovi odmítnout poskytnout právní služby v případě, že v téže věci nebo ve věci související již poskytl právní služby jinému, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá, dále osobě, jejíž zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o právní služby žádá, poskytl již v téže věci advokát, s nímž vykonává advokacii ve sdružení (tj. společnosti podle občanského zákoníku), obchodní společnosti nebo zahraniční obchodní společnosti, nebo – jde-li o zaměstnaného advokáta – advokát, který je jeho zaměstnavatelem nebo zaměstnancem stejného zaměstnavatele, a konečně v případě, že by informace, kterou má o jiném klientovi nebo o bývalém klientovi, mohla toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá, neoprávněně zvýhodnit. Zejména poslední případ [§ 19 odst. 1 písm. c) zákona o advokacii] činil někdy v praxi výkladové problémy – např. může advokát, který poskytoval právní služby v nemovitostní transakci prodávajícímu následně zastupovat kupujícího ve věci výpovědi nájemních vztahů v dotčené nemovitosti, tedy nájemních smluv, které jako pronajímatel uzavřel prodávající? Může advokát, který poskytoval poraden-

ství bance při financování zmíněné nemovitostní transakce, následně poskytovat právní služby kupujícímu? Mám za to, že rozhodující nemá být vůle advokáta, ale především vůle klienta, v tomto případě bývalého a stávajícího klienta. Navrhuje se proto, aby advokát mohl v těchto případech na základě souhlasu obou dotčených klientů takové právní služby poskytnout. Tento souhlas musí být písemný.

Okruh šestý – Limitace náhrady škody

Ustanovení zákona o tom, že advokát nemůže omezit svou povinnost k náhradě škody, kterou klientovi způsobil, vychází z původní představy advokáta, který zastupuje klienta, nejčastěji fyzickou osobu (spotřebitele) v trestním nebo civilním řízení. Advokáti však v současné společnosti poskytují právní služby ve složitých M&A transakcích, prověřují právní stav cílové společnosti, kterou má jejich klient zájem koupit nebo prodat apod. Pojištění škody, kterou by v takových transakcích mohl advokát teoreticky způsobit, může mnohonásobně přesahovat honorář, který advokát za právní službu obdrží. Proto je navrhováno, aby se smluvně mohl advokát s klientem dohodnout na limitaci náhrady újmy, případně se klient může práva na náhradu újmy i vzdát. Dochází tím k určitému narovnání odpovědnostního vztahu – advokát bude mít možnost se buď s klientem dohodnout na bezlimitní odpovědnosti proti navýšení honoráře o náklady na pojištění takové odpovědnosti nebo o odpovědnosti limitované na standardní pojistku advokáta. Ustanovení § 2898 občanského zákoníku tím není dotčeno, znamená to, že se nepřihlíží k ujednání, které by vylučovalo odpovědnost advokáta za škodu způsobenou úmyslně nebo z hrubé nedbalosti nebo škodu, kterou by způsobil klientovi, jenž by byl v postavení slabší strany.

Není jasné, zda se podaří tento bod do finální podoby zákona o advokacii prosadit. Kritici namítají především to, že by došlo k oslabení ochrany klientů i to, že by navrhovaná změna mohla motivovat ke vstupu do profese advokáta osoby, které nepovažují zájem klienta za svou prioritu.

Mám za to, že v námitkách není dostatečně zohledněno, že klientem advokáta nejsou jen běžní spotřebitelé, ale též velké korporace, a že navrhovaná limitace odpovědnosti za škodu směřuje právě k případům, které jsem popsala v úvodu. Spotřebitelé, kteří advokáta žádají o právní pomoc, budou velmi často ve vztahu k advokátovi slabší stranou, a proto by se v jejich případě dohoda o omezení odpovědnosti advokáta v praxi ani uplatnit nemohla.

Okruh sedmý – Digitalizace

Dalším okruhem, který je navrhován, je možnost elektronické identifikace klienta. Tam, kde zákon (zejména zákon o advokacii a zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu) vyžaduje, aby advokát ověřil totožnost klienta nebo jiné osoby, je navrhováno, aby tak advokát mohl učinit i bez jejich fyzické přítomnosti, a to prostřednictvím videokonference se současným využitím prostředků pro elektronickou identifikaci. Tato elektronická identifikace musí splňovat podmínky stanovené zákonem o elektronické identifikaci nebo podle zákona o bankách (tzv. bankovní identita).

Okruh osmý – Významné drobnosti

Česká advokátní komora tlumočila Ministerstvu spravedlnosti upozornění advokátů na praxi některých soudců, kteří odmítají vyslyšet žádost advokáta o odročení jednání z důvodu kolize nebo dovolené advokáta, s poukazem na to, že se advokát může nechat zastoupit jiným advokátem (zejména, vykonává-li advokacii s jinými advokáty ve sdružení nebo společnosti) nebo dokonce svým advokátním koncipientem. Přitom takový požadavek soudu může být v příkrém rozporu s přáním klienta. Je proto navrhováno, aby se advokát mohl nechat zastoupit v jednotlivých úkonech jiným advokátem jen tehdy, pokud není s klientem ujednáno jinak.

V návaznosti na rozšiřování administrativních povinností advokátů, zejména v souvislosti s AML předpisy, je diskutabilní, zda kontroly plnění těchto povinností zvládne kontrolní rada ČAK ve stávajícím složení. Jde o orgán Komory, a jeví se jako nepraktické, aby počet jeho členů stanovil zákon. Znamená to totiž, že při nedostatku členů kontrolní rady by musela být iniciována změna zákona o advokacii, a s ohledem na délku legislativního procesu by se jednalo o záležitost trvající nejméně 1–2 roky. Proto je navrhováno, aby si advokáti mohli určit počet členů kontrolní rady sami, a to formou organizačního řádu. To samé by mělo platit o počtu členů kárné komise a odvolací kárné komise.

K advokátním zkouškám – již v letošním roce by se měly konat písemné advokátní zkoušky tak, že by je uchazeči psali na noteboocích, které jim Komora zajistí, a s využitím systému právních informací. K tomu jsme našťastí novelu zákona nepotřebovali. Přesto se návrh dotýká i zkušebních komisařů – je navrhováno, aby členem zkušební komise mohl být jen advokát nebo soudce, jiný odborník právní teorie a praxe pouze se souhlasem předsedy zkušební komise. Dále je navrhováno, aby ministr spravedlnosti – vedle toho, že zkušební komisaře

jmenuje – měl v budoucnu i odvolat na návrh Komory člena zkušební komise, pokud přestal splňovat podmínky stanovené pro způsobilost být členem zkušební komise, nebo z jiných vážných důvodů. Možnost odvolat člena zkušební komise dosud v zákoně upravena nebyla.

Novela advokátního tarifu

Základní motivací pro návrh na změny advokátního tarifu je neudržitelnost stávající mimosmluvní odměny advokátů za poskytování právních služeb, která je základem pro odměňování ustanovených advokátů v civilních věcech, obhájců ex offio, ustanovených zástupců poškozených, a která je i základem pro určení náhrady nákladů řízení procesně úspěšnému účastníkovi. Výše mimosmluvní odměny byla naposledy upravena v r. 2006. S účinností k 1. 1. 2023 jsme se dočkali i zrušení tzv. povodňové daně, která snižovala mimosmluvní odměnu hrazenou ustanoveným advokátům a obhájcům ex offio již od r. 1997 o 10 %, od r. 2011 dokonce o 30 % a naposledy od r. 2013 o 20 %. Přitom za dobu od r. 2006 do r. 2022 vzrostla platová základna státních zástupců o téměř 90 %. Celková míra inflace za toto období činí 51,6 %.

Stávající advokátní tarif je nevyhovující ve dvou směrech: jednak je to nepřiměřeně nízká odměna obhájců a zástupců poškozených v trestních věcech, jednak nepřiměřeně nízká paušální tarifní hodnota v případech, kde předmět řízení nelze ocenit nebo jej lze ocenit jen s velkými obtížemi – což se však rozšířilo i na ty případy, kdy předmět řízení je vyjádřen penězi, ať jde o daňový nedoplatek nebo o peněžitou náhradu nemajetkové újmy. Od r. 2013, kdy Ústavní soud nálezem sp. zn. Pl. ÚS 25/12 zrušil tzv. přísudkovou vyhlášku, tedy vyhlášku Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., chybí vyhláška, k níž bylo Ministerstvo spravedlnosti zmocněno § 374e písm. c) občanského soudního řádu a v praxi se pro rozhodování o nákladech řízení využívá právě úprava mimosmluvní odměny podle advokátního tarifu. Pokud však má být náhrada nákladů spravedlivá, musí se alespoň blížit standardním nákladům, které účastník sporu zpravidla na zastoupení advokátem vynaloží. To má význam především tam, kde advokát zastupuje např. spotřebitele a dohodne se s ním, že právě přiznaná náhrada nákladů řízení bude jeho odměnou za zastoupení. Čím více pak bude mimosmluvní odměna vzdálena od reálné odměny advokáta, tím méně advokátů bude ochotno spotřebiteli nabízet takto stanovenou odměnu a výsledkem pak bude faktické odepření spravedlnosti méně majetným právě proto, že by vedle přiznané náhrady nákladů řízení museli svého advokáta „doplácet.“ Hrubý nepoměr mezi přiznanými náklady řízení a hodnotou sporu ostatně v cit. nálezu kritizoval i Ústavní soud, byť se v nálezu zabýval tím, že

priznané náklady převyšují ty, které byly skutečně vynaloženy. V dalších nálezech pak Ústavní soud zdůraznil nutnost zkoumání účelnosti nákladů vynaložených účastníkem na zastoupení advokátem a dovodil, že pokud by obecný soud nepřihlédl ke specifickým okolnostem případu, které by mohly mít vliv na výši účelně vynaložených nákladů procesně úspěšného účastníka, porušil by svým postupem právo na spravedlivý proces (srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 4012/18).

Tato východiska byla motivem pro návrh novelizace advokátního tarifu. Především se v § 1 navrhuje, aby advokátní tarif výslovně nahradil přisudkovou vyhlášku.

Zásadní změny se dotýkají sazeb mimosmluvní odměny. Je navrhováno, aby nejnižší částka odměny, ve věcech s tarifní hodnotou do 10 000 Kč činila 1 500 Kč. Nižší pásma (tj. dnešních do 500 Kč, 500 – 1 000 Kč, 1 000 až 5 000 Kč a 5 000 až 10 000 Kč) nejsou navrhována. Konkrétně by mělo dojít k následnému navýšení:

1. do 10 000 Kč – 1 500 Kč,
2. přes 10 000 Kč do 200 000 Kč – 1 500 Kč a 60 Kč za každých započatých 1 000 Kč, o které hodnota převyšuje 10 000 Kč,
3. přes 200 000 Kč do 10 000 000 Kč – 12 900 Kč a 60 Kč za každých započatých 10 000 Kč, o které hodnota převyšuje 200 000 Kč,
4. přes 10 000 000 Kč – 71 700 Kč a 60 Kč za každých započatých 100 000 Kč, o které hodnota převyšuje 10 000 000 Kč.

Tarifní hodnota by měla vždy odpovídat předmětu sporu, a to i v případě, že se vede spor o peněžitou náhradu nemajetkové újmy. Mění se i paušálně stanovené tarifní hodnoty, a to:

- základní hodnota se z 10 000 Kč zvyšuje na 50 000 Kč,
- v opatrovnických věcech se tarifní hodnota zvyšuje z 5 000 na 10 000 Kč,
- ve věcech vztahujících se k nemovité věci, právu průmyslového nebo jiného duševního vlastnictví, ve věcech svěřeneckých fondů, obchodních společností, družstev a jiných právnických osob, nelze-li hodnotu věci nebo práva vyjádřit v penězích, se tarifní hodnota stanoví ve výši 1 000 000 Kč.

Při obhajobách v trestním řízení se za tarifní hodnotu považuje:

- částka 20 000 Kč, jde-li o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let,
- částka 50 000 Kč, jde-li o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let a nepřevyšuje deset let,
- částka 100 000 Kč, jde-li o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody převyšující deset let anebo za který lze uložit výjimečný trest.

Při zastupování poškozeného v trestním řízení se považuje za tarifní hodnotu stejná částka, jako u obhajoby. U úkonů nezbytných k účelnému uplatnění nároku poškozeného na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení se za tarifní hodnotu považuje přiznaná peněžitá částka, je-li vyšší, než částka stanovená podle principů odměny za obhajobu. Stejně jako obhajoba se stanoví odměna za zastupování mladistvého (tedy nepřihlíží se ke snížení trestní sazby) a při zastupování dítěte mladšího 15 let v řízení podle hlavy III zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Při zastupování v řízení o přestupku se považuje za tarifní hodnotu

- částka 20 000 Kč, jde-li o přestupek, za který zákon stanoví pokutu, jejíž horní hranice nepřevyšuje 1 000 000 Kč,
- částka 50 000 Kč, jde-li o přestupek, za který zákon stanoví pokutu, jejíž horní hranice převyšuje 1 000 000 Kč a nepřevyšuje 10 000 000 Kč,
- částka 100 000 Kč, jde-li o přestupek, za který zákon stanoví pokutu, jejíž horní hranice převyšuje 10 000 000 Kč.

Při zastupování ve správním řízení, včetně řízení daňového, a ve správním soudnictví je tarifní hodnota určena předmětem řízení, lze-li jej vyjádřit peněží. Nelze-li předmět řízení vyjádřit peněží, nebo lze-li jeho hodnotu zjistit jen s nepoměrnými obtížemi, považuje se za tarifní hodnotu částka 50 000 Kč; je-li předmětem řízení právo k nemovité věci nebo právo z průmyslového nebo jiného duševního vlastnictví, považuje se za tarifní hodnotu částka 1 000 000 Kč.

U úkonů právní služby, které trvají déle než 1 hodinu, se navrhuje, aby byla mimosmluvní odměna účtována ve výši $\frac{1}{4}$ za každých započatých 15 min., namísto současné úpravy, kdy odměna ve výši 1 úkonu náleží za každé započaté 2 hodiny.

Paušální náhrada hotových výdajů, tedy vnitrostátní poštovní služby a služby elektronických komunikací, se navrhuje zvýšit z 300 na 450 Kč s tím, že u déletrvajících úkonů se paušální náhrada výdajů přiznává za každé započaté 2 hodiny. Náhrada za promeškaný čas ve výši 100 Kč je počítána za každou započatou čtvrt hodinu.

Odchylná odměna se stanoví za zastupování v tzv. formulářových žalobách, a to u tarifní hodnoty do 10 000 Kč činí sazba za jeden úkon 300 Kč, od 10 000 Kč do 30 000 Kč je sazba za jeden úkon 400 Kč a v řízeních přes 30 000 Kč do 50 000 Kč činí sazba za jeden úkon 700 Kč. V těchto případech se paušální náhrada hotových výdajů snižuje na 150 Kč za jeden úkon. Na návrh zástupců neziskového sektoru by se nově měly za formulářové žaloby považovat nejen ty, které jsou podávány na ustáleném vzoru, ale obecně všechny, které jsou podávány jedním žalobcem ve skutkové i právně obdobných věcech.

Paušální náhrada nákladů zastoupení tak, jak ji předpokládá občanský soudní řád, by se měla týkat tzv. bagatelních věcí dle § 202 odst. 2 občanského soudního řádu, tedy s hodnotou předmětu sporu do 10 000 Kč. V těchto věcech se bude náhrada nákladů řízení určovat jako trojnásobek sazby odměny za 1 úkon, avšak jen v případě, že řízení skončí vydáním platebního rozkazu nebo bez nařízení jednání podle § 115a občanského soudního řádu.

Zvýšení odměny ustanoveným zástupcům a obhájcům ex offio má samozřejmě dopad na státní rozpočet, ale není možné, aby advokáti dlouhodobě dotovali činnost, jež jim má hradit stát. Pokud by se navýšení advokátního tarifu dále odkládalo, hrozí, že se zejména v regionech zhorší dostupnost právní pomoci, a že v bagatelních věcech bude prakticky vyloučeno získat advokáta, který bude ochoten zastoupit občany s nižšími příjmy v soudním řízení, protože přiznaná náhrada nákladů řízení nebude jako odměna advokáta postačující. Úprava advokátního tarifu tak není jen narovnáním ekonomických podmínek v advokacii, ale i zárukou dostupnosti právních služeb.

Schweigen ist Gold – Warum für Rechtsanwälte eine vertrauliche Kommunikation mit Mandanten und eine gerechte Vergütung wichtig sind

JUDr. Monika Novotná

Vizepräsidentin des Vorstands der Tschechischen Anwaltskammer

Der Vorstand der Tschechischen Rechtsanwaltskammer kommuniziert mit dem Ministerium für Justiz der Tschechischen Republik intensiv bezüglich einer geplanten Novelle des Gesetzes über den Rechtsanwaltsberuf und einer Novelle des Rechtsanwaltsstarifs. In meinem Beitrag möchte ich die Leser nicht nur über die vorgeschlagenen Änderungen informieren, sondern vor allem auch über die Gründe, die die Kammer zu ihren Vorschlägen bewegt haben.

Erster Themenbereich – Attorney – Client Privilege

In letzter Zeit hat sich die Fachöffentlichkeit relativ intensiv mit der Frage des Berufsgeheimnisses in rechtlichen Berufen beschäftigt, insbesondere mit dem Anwaltsgeheimnis. Das intensive Interesse wurde vor allem durch die – zweifelsohne gut gemeinten – Bestrebungen der öffentlichen Gewalt geweckt, den bestehenden rechtlichen Rahmen zu durchbrechen und Anwälte zu zwingen, Informationen, die sie von Mandanten erhalten haben, an die Staatsgewalt weiterzugeben, vor allem zu dem erklärten Zweck einer korrekten Steuererhebung. Dass es sich dabei um unzulässige Erwägungen handelt, hat das Verfassungsgericht der Tschechischen Republik wiederholt bestätigt. Sehr treffend fasst das Verfassungsgericht die Problematik z.B. in seinem Urteil vom 11. 6. 2019, Aktenzeichen II. ÚS 3533/18 zusammen: *Die anwaltliche Verschwiegenheitspflicht ist eine Voraussetzung für die ordnungsgemäße Ausübung der Anwaltschaft und eine notwendige Bedingung für das Funktionieren einer demokratischen Gesellschaft, sie hat unzweifelhaft eine verfassungsrechtliche Dimension. Die allgemeinen Gerichte sind nämlich verpflichtet, denjenigen Schutz zu gewähren, die über das Anwaltsgeheimnis das Grundrecht auf einen Rechtsbeistand wahrnehmen. Das Verfassungsgericht hat gleichzeitig abgeleitet, dass bei einer unzulässigen Verletzung des Anwaltsgeheimnisses als Grundlage des Anwaltsberufs auch ein Eingriff in die Rechte des Rechtsanwalts erfolgt, da das Vertrauen beeinträchtigt wird, auf dem das gegenseitige Verhältnis zwischen dem Rechtsanwalt und seinem Mandant aufbaut. Indem der Rechtsan-*

walt sein eigenes Grundrecht auf Ausübung des Rechtsanwaltsberufs nach Art. 26 Abs. 1 der Charta wahrnimmt, nimmt der Rechtsanwalt somit in Vertretung auch das Grundrecht seiner (betroffenen) Mandanten auf rechtliche Hilfe nach Art. 37 Abs. 2 der Charta wahr, da in diesem Fall beide gleichzeitig betroffen sind (vgl. das zitierte Urteil in der Rechtssache II ÚS 889/10). Wenn also die allgemeinen Gerichte das Anwaltsgeheimnis nicht angemessen schützen, wie es hier im verhandelten Fall eintrat, ist das Verfassungsgericht verpflichtet, einzugreifen. Gleiches formuliert auch die Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofs für Menschenrechte in der Rechtssache Michaud gegen Frankreich vom 6.12.2012, Beschwerde Nr. 12323, in der es heißt: *Rechtsanwälte erfüllen nämlich in einer demokratischen Gesellschaft eine grundlegende Aufgabe, und zwar die Verteidigung von Prozessparteien in Gerichtsverfahren, die sie nicht gewährleisten könnten, wenn sie die Vertraulichkeit des Informationsaustauschs nicht garantieren könnten.*

Das Durchbrechen der anwaltlichen Verschwiegenheitspflicht wurde auch im Zusammenhang mit der Richtlinie 2018/822, bekannt als DAC 6, diskutiert, mit der eine Meldepflicht für sogenannte grenzüberschreitende Gestaltungen eingeführt wurde, die den Beratern – in der Richtlinie als „Intermediäre“ bezeichnet – auferlegt wurde. Dank des Rates der Anwaltschaften der Europäischen Gemeinschaft (CCBE) wurde in die Richtlinie die Möglichkeit einer Ausnahme für Berater eingeführt, die einer gesetzlichen Verschwiegenheitspflicht unterliegen, was die Tschechische Rechtsanwaltskammer bei der Umsetzung der DAC 6 in tschechisches Recht retten konnte. Dass dieses Vorgehen richtig war, zeigt die jüngste Entscheidung des Gerichtshofs in der Rechtssache C-694/20, Orde van Vlaamse Balies, Belgian Association of Tax Lawyers, CD, JU gegen Vlaamse Regering. Bereits Generalanwalt Athanasios Rantos stellte in seiner Stellungnahme vom 5. 4. 2022 fest: *Artikel 7 der Charta gewährt jeder Person das Recht auf Achtung des Privat- und Familienlebens, der Wohnung und der Kommunikation. In diesem Zusammenhang zeigt die Rechtsprechung des EGMR, dass das Berufsgeheimnis von Rechtsanwälten durch Artikel 8 EMRK konkret geschützt ist. Für die Anwendung von Artikel 7 der Charta ist daher festzustellen, dass der Schutz des Berufsgeheimnisses nach Artikel 8 EMRK nicht auf Tätigkeiten im Zusammenhang mit der Rechtsverteidigung eines Mandanten beschränkt ist, sondern eine breitere Dimension (und einen größeren Geltungsbereich) hat, da er auch die Beziehung des Rechtsanwalts zu seinem Mandanten außerhalb des gerichtlichen Rahmens schützt (ungeachtet der Tatsache, dass dieser Schutz für Tätigkeiten im Zusammenhang mit diesem Auftrag zwingender ist). Artikel 8 EMRK zielt also darauf ab, die Vertraulichkeit des gesamten Schriftverkehrs zwischen Personen zu schützen, wobei er den Austausch zwischen Rechtsanwälten und ihren Mandanten stärker schützt. Darüber hinaus sollte klargestellt werden, dass sich dieser Schutz auch auf die Rechtsberatung*

erstreckt, indem er die Vertraulichkeit dieser Rechtsberatung nicht nur in Bezug auf ihren Inhalt (unabhängig von ihrer Form), sondern auch in Bezug auf ihre Existenz schützt. Der Gerichtshof (Große Kammer) bestätigte nachfolgend in seinem Urteil vom 8.12.2022 Folgendes: Art. 8ab Abs. 5 der Richtlinie 2011/16/EU des Rates vom 15. Februar 2011 über die Zusammenarbeit der Verwaltungsbehörden im Bereich der Besteuerung und zur Aufhebung der Richtlinie 77/799/EWG in der durch die Richtlinie (EU) 2018/822 des Rates vom 25. Mai 2018 geänderten Fassung ist im Licht von Art. 7 der Charta der Grundrechte der Europäischen Union ungültig, soweit seine Anwendung durch die Mitgliedstaaten dazu führt, dass dem Rechtsanwalt, der als Intermediär im Sinne von Art. 3 Nr. 21 dieser Richtlinie in geänderter Fassung handelt, die Pflicht auferlegt wird, andere Intermediäre, die nicht seine Mandanten sind, unverzüglich über die Meldepflichten zu unterrichten, die ihnen nach Art. 8ab Abs. 6 dieser Richtlinie in geänderter Fassung obliegen, wenn dieser Rechtsanwalt aufgrund der Verschwiegenheitspflicht, der er unterliegt, von der in Art. 8ab Abs. 1 dieser Richtlinie vorgesehenen Meldepflicht befreit ist.

Der Schutz baut im tschechischen Rechtssystem – zumindest bisher – auf der Anerkennung der Verschwiegenheitspflicht des Rechtsanwalts auf, der gemäß § 21 Abs. 1 des Gesetzes über den Rechtsanwaltsberuf der Tschechischen Republik verpflichtet ist, über alle Tatsachen, die ihm im Zusammenhang mit der Erbringung von Rechtsberatungsleistungen bekannt geworden sind, Stillschweigen zu wahren. Nur der Mandant oder sein Rechtsnachfolger können den Rechtsanwalt von dieser Verpflichtung entbinden. Ich persönlich lege diese Bestimmung so aus, dass der Mandant den Rechtsanwalt verpflichten kann, bestimmte Tatsachen, die ihm im Zusammenhang mit der Erbringung von Rechtsberatungsleistungen bekannt geworden sind, auch gegenüber Erben des Mandanten nicht offenzulegen, und der Rechtsanwalt dann verpflichtet ist, eine solche Weisung des Mandanten zu respektieren. Die Vertraulichkeit der Kommunikation zwischen Anwalt und Mandant ist jedoch bisher noch in keiner Weise geschützt. Nur § 88 Abs. 1 der Strafprozessordnung der Tschechischen Republik schützt die Kommunikation zwischen Verteidiger und Beschuldigtem und stellt fest, dass das Abhören und Aufzeichnen eines Telekommunikationsverkehrs zwischen Verteidiger und Beschuldigtem unzulässig sind. Hieran schließt eine interpretierende Stellungnahme der Obersten Staatsanwaltschaft der Tschechischen Republik in der Sammlung der Stellungnahmen derselben, Nr. 1/2018, an, in der es heißt: *Das Abhören und Aufzeichnen des Telekommunikationsverkehrs zwischen einem Rechtsanwalt und seinem Mandanten, die sich nicht in der Position eines Verteidigers und eines Beschuldigten befinden, ist zulässig*, wobei sie gleichzeitig hinzufügt, dass die Verletzung des Rechtes auf Schutz der privaten Kommunikation zwischen dem Rechtsanwalt und dem Mandanten jedoch sorgfältig und detailliert im Hin-

blick auf die Schwere der Straftat, ihre Schädlichkeit sowie die begründete Annahme begründet werden muss, dass die erforderlichen Tatsachen nicht auf andere Weise erlangt werden können, und dass deren Erlangung wesentlich erschwert wäre; dies muss bereits aus dem Antrag der Staatsanwaltschaft auf Ausgabe der Anordnung zum Abhören und Aufzeichnen des Telekommunikationsverkehrs ersichtlich sein. Die Oberste Staatsanwaltschaft stützt ihre Position unter anderem auf das Urteil des Verfassungsgerichts der Tschechischen Republik, Aktenzeichen II ÚS 889/10 vom 25. November 2010, in dem das Verfassungsgericht zwar der Argumentation der Staatsanwaltschaft zustimmte, *dass die Institution des Anwaltsgeheimnisses und damit die Erbringung von Rechtsberatungsleistungen nicht zur Begehung von Straftaten missbraucht werden darf, mit der Maßgabe, dass das Anwaltsgeheimnis in erster Linie dem Schutz der Rechte derjenigen Mandanten des Anwalts dient, die mit der betreffenden Strafsache nichts zu tun haben.* Gleichzeitig fügte es jedoch hinzu, *dass mit Blick auf die Bedeutung des Wertes des Rechtsbestands in Verfahren vor Organen der öffentlichen Gewalt diesem die gebührende Aufmerksamkeit geschenkt werden muss und ein etwaiger Eingriff in diesen in einer Weise gerechtfertigt sein muss, die die Werte der verfassungsmäßigen Ordnung reflektiert.* In diesem Zusammenhang führte das Verfassungsgericht Folgendes an: *Es sei insbesondere der Polizeibehörde gegenüber betont, dass der Zweck des Strafverfahrens nicht nur darin besteht, in Straftaten entsprechend zu ermitteln und Täter zu bestrafen, sondern auch in einer Verhandlung des Falls unter gebührender Berücksichtigung der Rechte und Freiheiten, die durch die Charta und internationale Verträge über Menschenrechte und Grundfreiheiten, an die die Tschechische Republik gebunden ist, garantiert werden.*

Die angeführte Auslegung der Verschwiegenheitspflicht nach dem Gesetz über den Rechtsanwaltsberuf und der Vertraulichkeit der Kommunikation zwischen Verteidiger und Beschuldigtem deutet an, dass die Kommunikation zwischen Anwalt und Mandant, die sich nicht in der Position eines Verteidigers und eines Beschuldigten befinden, nicht geschützt ist. Völlig ungeschützt sind so die Kommunikation des Rechtsanwaltes mit einem Verdächtigen vor Ausgabe eines Beschlusses über die Aufnahme der Strafverfolgung und die Kommunikation zwischen dem Anwalt und einem Geschädigten während des gesamten Strafverfahrens. Bei der Durchsuchung von Räumlichkeiten, in denen ein Rechtsanwalt seinen Rechtsanwaltsberuf ausübt, muss gemäß § 85b der Strafprozessordnung der Tschechischen Republik ein Vertreter der Tschechischen Rechtsanwaltskammer anwesend sein, um zu beurteilen, ob die Urkunden, die die Polizei bei der Durchsuchung einsehen soll, Tatsachen enthalten, die unter das Anwaltsgeheimnis fallen. Dies hindert die Polizei jedoch nicht daran, die gleichen Unterlagen direkt beim Mandanten des Rechtsanwaltes oder bei einem Dritten sicherzustellen. Eine

identische Situation ist in Steuerverfahren gegeben – die Finanzbehörden fordern immer wieder Rechtsanwälte auf, ihnen Urkunden zur Verfügung zu stellen, die die Beratung ihrer Mandanten dokumentieren, insbesondere um die steuerliche Absetzbarkeit der für diese Beratung angefallenen Kosten zu prüfen, was die Rechtsanwälte durchweg höflich ablehnen. Dies hindert die Finanzbehörden jedoch nicht daran, die gleichen Urkunden vom Mandanten anzufordern – und dabei kann es sich um hochsensible vertrauliche Informationen handeln, die Geschäftsgeheimnisse des Mandanten darstellen und beispielsweise die Vorbereitung einer hochvertraulichen Transaktion betreffen können.

Mit der Problematik des Schutzes der Vertraulichkeit der Kommunikation zwischen Mandant und Rechtsanwalt befasste sich auch die 8. Versammlung der Tschechischen Rechtsanwaltskammer im Jahr 2021. Diese Versammlung nahm folgenden Beschluss an:

Die Versammlung der Tschechischen Rechtsanwaltskammer geht von der Tatsache aus, dass es in einer Reihe von Ländern eine rechtliche Regelung des Anwaltsgeheimnisses gibt (das Institut des „legal professional privilege“ oder des „attorney-client privilege“). Dieses rechtliche Institut schützt den Mandanten, indem es ohne dessen Zustimmung die Offenlegung des Inhalts einer Kommunikation zwischen ihm und dem Rechtsanwalt verhindert. Hierdurch ist der Mandant nicht nur durch den Rechtsanwalt geschützt, der an die Verschwiegenheitspflicht gebunden ist, sondern auch seitens Dritter, einschließlich Organen der öffentlichen Gewalt, die ohne eine Zustimmung des Mandanten Informationen, die Teil der Kommunikation zwischen dem Mandanten und dem Rechtsanwalt sind, nicht verwenden dürfen. Im Kern geht es um das Recht des Mandanten, die vertrauliche Beziehung zwischen ihm und seinem Rechtsanwalt zu wahren, und nicht um eine bloße Verpflichtung des Rechtsanwalts wie im Falle der gesetzlich verankerten Verschwiegenheitspflicht. Es handelt sich also um ein rechtliches Institut, das erhebliche materiellrechtliche und verfahrensrechtliche Folgen hat und das weit über die in § 21 des Gesetzes über den Rechtsanwaltsberuf vorgesehene Verschwiegenheitspflicht hinausgeht. Seine fragmentarische Ausprägung besteht in der tschechischen Rechtsordnung in einem Verbot des Abhörens und Aufzeichnens des Telekommunikationsverkehrs zwischen einem Verteidiger und einem Beschuldigten nach § 88 der Strafprozessordnung und in einer besonderen Regelung für die Durchführung von Durchsuchungen oder Kontrollen in Räumen, in denen der Rechtsanwalt den Rechtsanwaltsberuf ausübt, und zwar nach der Strafprozessordnung und speziellen Gesetzen (z.B. der Abgabenordnung, dem Gesetz zum Schutz personenbezogener Daten). Eine jedwede weitere Regelung fehlt – nicht nur in Bezug auf Abhörmaßnahmen bezüglich der Kommunikation zwischen Rechtsanwalt und Mandant vor Mitteilung der Beschuldigung, sondern auch in Bezug auf eine ganze Reihe anderer Verfahren, wobei es sich bei weitem

nicht nur um die Problematik von Abhörmaßnahmen handelt, sondern um alle Informationen, die der Mandant dem Rechtsanwalt mitteilt oder umgekehrt. Aus all diesen Gründen weist die Versammlung den Vorstand der Tschechischen Rechtsanwaltskammer an, eine gesetzliche Regelung des Anwaltsgeheimnisses vorzubereiten und durchzusetzen, um den Schutz der Kommunikation zwischen Mandant und Rechtsanwalt zu vertiefen.

Aus diesen Gründen hat sich der Vorstand der Tschechischen Rechtsanwaltskammer für eine Novelle des Gesetzes über den Rechtsanwaltsberuf ausgesprochen, die die gesamte Kommunikation zwischen Rechtsanwalt und Mandant als vertraulich bezeichnet. Im Rahmen dieser Novellierung schlug der Vorstand der Tschechischen Rechtsanwaltskammer vor, das Gesetz über den Rechtsanwaltsberuf um eine neue Bestimmung § 3a zu ergänzen, die deklarieren würde, dass **Informationen, die den Inhalt der Kommunikation eines Rechtsanwalts im Zusammenhang mit der Ausübung der Rechtsanwalts Tätigkeit bilden, sowie Informationen, die im Zusammenhang mit der Ausübung der Rechtsanwalts Tätigkeit erstellt oder erlangt wurden, vertraulich sind und ohne die Zustimmung des Mandanten nicht veröffentlicht werden dürfen.** Gleichzeitig wurde vorgeschlagen, dass jeder, der in den Besitz solcher vertraulichen Informationen gelangt, verpflichtet ist, dafür zu Sorge zu tragen, dass diese nicht missbraucht und nicht ohne einen rechtmäßigen Grund offengelegt werden.

Im Rahmen der Diskussion über die praktische Umsetzung der vorgeschlagenen Bestimmung wurde auch diskutiert, wie solche vertraulichen Informationen gekennzeichnet werden sollten, um deutlich zu machen, dass es sich um Informationen handelt, die einem Schutz nach § 3a unterliegen. Es wird empfohlen, diese Informationen direkt im Kopf des Dokuments, in dem sie erfasst werden, als solche zu bezeichnen, und in einem Telefongespräch einleitend zu konstatieren, dass es sich um eine Kommunikation zwischen Rechtsanwalt und Mandant handelt. Nicht vorgesehen ist jedoch, dass beispielsweise bei Hausdurchsuchungen von Verdächtigen, auch wenn sie von einem Rechtsanwalt vertreten werden, ein Vertreter der Tschechischen Rechtsanwaltskammer zugegen sein müsste und in gleicher Weise wie bei einer Durchsuchung von Räumlichkeiten vorgegangen würde, in denen eine Anwalts Tätigkeit ausgeübt wird.

Der Schutz der Kommunikation zwischen Rechtsanwalt und Mandant zielt nicht in erster Linie auf Strafverfahren ab, in denen die Kommunikation zwischen Verteidiger und Beschuldigtem hinreichend geschützt ist; die Novelle des Gesetzes über den Rechtsanwaltsberuf sollte daher nur den Schutz der Kommunikation zwischen Rechtsanwalt und Geschädigtem bzw. zwischen Rechtsanwalt und Verdächtigem stärken. Es ist jedoch keineswegs das Ziel, Rechtsanwälte zu schützen, die an Straftaten beteiligt sind. Eine strafrechtlich relevante Tätigkeit

eines Rechtsanwalts ist keine Ausübung des Rechtsanwaltsberufes und hängt mit der Ausübung des Rechtsanwaltsberufes auch nicht zusammen; sie ist ein Exzess, der selbstverständlich keinen Rechtsschutz genießt. Daher sollte in der Novelle ausdrücklich verankert werden, dass der Schutz der Vertraulichkeit vom Informationsrecht nicht für Fälle gilt, in denen der Inhalt der Kommunikation nicht in der Erbringung von Rechtsberatung oder damit zusammenhängenden Fragen besteht.

Im Zusammenhang mit dem skizzierten Schutz der Vertraulichkeit des Verhältnisses zwischen Rechtsanwalt und Mandant wird auch vorgeschlagen, die Regelung des Anwaltsgeheimnis nach § 21 Abs. 1 des Gesetzes über den Rechtsanwaltsberuf so zu ändern, dass der Rechtsanwalt zur Wahrung der Verschwiegenheit über alle Informationen verpflichtet ist, die im Zusammenhang mit der Ausübung der Anwaltstätigkeit entstanden sind oder erlangt wurden. Eine Ausnahme von der Verschwiegenheitspflicht sollte für Informationen gelten, die allgemein bekannt sind und bei denen eine Wahrung der Verschwiegenheit nicht im Interesse des Mandanten liegt.

Zweiter Themenbereich – Versammlung der Rechtsanwaltskammer online

Die Versammlung der Tschechischen Rechtsanwaltskammer nahm im Jahr 2021 einen Beschluss an, mit dem *dem Vorstand der Tschechischen Rechtsanwaltskammer auferlegt wurde, sich um die Annahme einer rechtlichen Regelung zu bemühen, die es den Rechtsanwälten ermöglichen würde, an den Entscheidungen der Versammlung auf andere Weise als durch direkte Anwesenheit teilzuhaben*. Im Rahmen der anstehenden Novellierung des Gesetzes über den Rechtsanwaltsberuf wird daher vorgeschlagen, die Versammlung in einer hybriden Form abzuhalten – d.h. Rechtsanwälte würden sowohl persönlich als auch über technische Mittel für einen Fernanschluss teilnehmen. Vorgesehen ist, dass die erste hybride Versammlung bereits im Jahr 2025 stattfindet. Hierzu ist die vorherige Verabschiedung einer neuen Geschäftsordnung für die Versammlung und einer ständigen Wahlordnung für die Versammlung erforderlich, die beide durch einen Beschluss der Versammlung zu genehmigen sind. In der Novelle des Gesetzes über den Rechtsanwaltsberuf wird daher vorgeschlagen, dass die Versammlung Beschlüsse auch außerhalb einer Sitzung per rollam fassen kann.

Derzeit wird der Auftrag für die Bereitstellung einer IT-Lösung vorbereitet, die eine Teilnahme an der Versammlung und die Stimmabgabe auf technischem Wege ermöglichen würde, einschließlich der Wahl der Mitglieder der gewählten Organe

der Tschechischen Rechtsanwaltskammer. Dies ist nicht einfach, da es die Anwendung ermöglichen muss, dass ausschließlich Rechtsanwälte abstimmen können, dies nur einmal, und gleichzeitig muss das gleiche, direkte und geheime Wahlrecht bei der Wahl der Gremien der Kammer gewahrt bleiben. Wir möchten, dass die gewählte IT-Lösung sowohl auf PCs als auch auf mobilen Geräten funktioniert. Dabei gehen wir davon aus, dass die nächste Wahl von Mitgliedern der gewählten Gremien der Kammer nur mittels der gewählten technischen Mittel durchgeführt wird, d.h. dass diejenigen, die persönlich an der Versammlung teilnehmen, auf die gleiche Weise abstimmen würden wie diejenigen, die über einen Fernanschluss an der Versammlung teilnehmen. Auf diese Weise würden Probleme bei der Stimmenauszählung ausgeräumt, und alles dürfte deutlich schneller gehen.

Dritter Themenbereich – verkürzte Arbeitsverhältnisse

Eine weitere vorgeschlagene Änderung betrifft die Möglichkeit verkürzter Arbeitsverhältnisse für Konzipienten (Referendare). Laut dem vorgeschlagenen Wortlaut von § 37 Abs. 1 Buchstabe e) kann die Kammer aus besonders berücksichtigungswerten Gründen von der Bedingung der gesetzlichen wöchentlichen Arbeitszeit absehen, wenn der vereinbarte Umfang der Arbeitszeit eine ordnungsgemäße Vorbereitung des Konzipienten (Referendars) auf die Ausübung des Rechtsanwaltsberufs gewährleistet. Hiermit zusammen hängt auch der geänderte Wortlaut des § 5 Abs. 2, wonach sich die insgesamt dreijährige obligatorische berufliche Praxis eines Konzipienten (Rechtsreferendars) als Voraussetzung für die Rechtsanwaltsprüfung im Falle eines verkürzten Arbeitsverhältnisses entsprechend verlängert. Die besonderen Gründe, aus denen die Kammer ein verkürztes Arbeitsverhältnis von Konzipientinnen und Konzipienten zulassen kann, sind vor allem eine Kinderbetreuung sowie wissenschaftliche oder lehrende Tätigkeiten, typischerweise Promotionen.

Vierter Themenbereich – Benennung eines Rechtsanwaltes für einen Mandanten durch die Kammer

Eine weitere Neuerung im Gesetz über den Rechtsanwaltsberuf der Tschechischen Republik wird durch die Entscheidung des Verfassungsgerichts Pl. ÚS 44/21 vom 24. 1. 2023 erzwungen. Das Gericht hob in § 18c Abs. 1 des Gesetzes über den Rechtsanwaltsberuf die Worte „deren Einkommens- und Vermögensverhältnisse

dies rechtfertigen, und“ mit folgender Begründung auf: *Wenn nicht nur ein legitimes Ziel der rechtlichen Regelung fehlt, welches in der Änderung der Art und Weise der Bestellung von Rechtsanwälten in Fällen besteht, in denen die Einkommens- und Vermögensverhältnisse dies nicht rechtfertigen, sondern auch eine jedwede Erwähnung dahingehend absentiert, dass ein solches Ziel überhaupt beabsichtigt ist, so ist es nicht möglich, die Zulässigkeit und Angemessenheit der angefochtenen rechtlichen Regelung im Rahmen eines ersten Schrittes der Verhältnismäßigkeitsprüfung zu beurteilen. Die Ausdehnung eines unentgeltlichen Rechtsbeistandes auf bestimmte Verfahrenstypen als subsidiäre Form des Rechtsbeistandes ist zweifellos ein legitimes und erstrebenswertes Ziel, das auf die Stärkung der verfassungsrechtlichen Garantie des Rechts auf Rechtsbeistand gerichtet ist. Wenn der Gesetzgeber das Recht des Antragstellers, bei der Tschechischen Rechtsanwaltskammer die Bestellung eines Rechtsanwalts zur Erbringung von Rechtsdienstleistungen zu beantragen, nur auf Fälle beschränkt, die durch die Einkommens- oder Vermögensverhältnisse gerechtfertigt sind, verstößt er gegen das in Art. 36 Abs. 1 der Charta der Grundrechte und Grundfreiheiten garantierte Recht auf Zugang zu den Gerichten und gegen das in Art. 37 Abs. 2 der Charta garantierte Recht auf Rechtsbeistand.* Mit anderen Worten: Das Verfassungsgericht warf dem Gesetzgeber vor, dass die Tschechische Rechtsanwaltskammer dem Antragsteller einen Rechtsanwalt nur für eine unentgeltliche rechtliche Unterstützung und nur dann bestellen sollte, wenn seine Einkommens- und Vermögensverhältnisse dies rechtfertigen. Für die Zukunft wird daher vorgeschlagen, dass die Tschechische Rechtsanwaltskammer jedem Antragsteller einen Rechtsanwalt für die Erbringung von Rechtsdienstleistungen benennt, sofern er nicht von einem anderen Rechtsanwalt vertreten wird, wobei ein Rechtsanwalt für die Erbringung von Rechtsdienstleistungen in ein und derselben Sache nur einmal benannt werden kann. Ein Antragsteller, dessen finanzielle Verhältnisse dies rechtfertigen, erhält die Rechtsberatung weiterhin unentgeltlich; in sonstigen Fällen ist der Antragsteller verpflichtet, dem benannten Rechtsanwalt ein außervertragliches Honorar nach dem Rechtsanwaltstarif zu zahlen, sofern er mit ihm nicht ein vertragliches Honorar vereinbart.

Fünfter Themenbereich – Ausnahmen von einer Kollision

Nach § 19 ist ein Rechtsanwalt verpflichtet, die Erbringung von Rechtsberatungsleistungen zu verweigern, wenn er in derselben Rechtssache oder in einer damit zusammenhängenden Rechtssache bereits eine andere Person beraten hat, deren Interessen mit den Interessen desjenigen kollidieren, der um eine Beratung ersucht, oder wenn eine Person, deren Interessen mit den Interessen desjeni-

gen kollidieren, der um eine Beratung ersucht, in derselben Rechtssache bereits von einem Rechtsanwalt beraten wurde, mit dem er in einer Sozietät (d.h. einer Gesellschaft nach dem Bürgerlichen Gesetzbuch der Tschechischen Republik), einer Gesellschaft oder einer ausländischen Gesellschaft praktiziert, oder – im Falle eines angestellten Rechtsanwalts – von einem Anwalt beraten wurde, der sein Arbeitgeber oder ein Angestellter desselben Arbeitgebers ist, und schließlich, wenn Informationen, die er über einen anderen Mandanten oder einen früheren Mandanten hat, die Person, die um Beratung ersucht, unberechtigt begünstigen könnten. Insbesondere der letztgenannte Fall [§ 19 Abs. 1 Buchstabe c) des Gesetzes über den Rechtsanwaltsberuf] hat in der Praxis zuweilen Auslegungsprobleme nach sich gezogen – kann z.B. ein Rechtsanwalt, der einem Verkäufer bei einem Immobiliengeschäft Rechtsdienstleistungen erbrachte, anschließend den Käufer bei der Beendigung von Mietverträgen in der betreffenden Immobilie, d.h. von vom Verkäufer als Vermieter abgeschlossenen Mietverträgen, vertreten? Kann ein Rechtsanwalt, der die Bank bei der Finanzierung der betreffenden Immobilien-transaktion beraten hat, anschließend Rechtsberatung für den Käufer erbringen? Meines Erachtens sollte nicht der Wille des Rechtsanwaltes ausschlaggebend sein, sondern vor allem der Wille des Mandanten, in diesem Fall des ehemaligen und aktuellen Mandanten. Es wird daher vorgeschlagen, dass ein Rechtsanwalt in solchen Fällen Rechtberatung erbringen kann, sofern beide betroffenen Mandanten zustimmen. Diese Zustimmung muss schriftlich erfolgen.

Sechster Themenbereich – Limitierung eines Schadensersatzes

Die gesetzliche Bestimmung, wonach ein Rechtsanwalt seine Verpflichtung zum Ersatz eines Schadens nicht einschränken kann, den er einem Mandanten verursacht hat, beruht auf der ursprünglichen Vorstellung von einem Rechtsanwalt, der einen Mandanten, meist eine natürliche Person (Verbraucher), in einem Straf- oder Zivilverfahren vertritt. In der modernen Gesellschaft jedoch erbringen Rechtsanwälte Rechtsberatung bei komplexen M&A-Transaktionen, sie untersuchen den rechtlichen Status des Zielunternehmens, das ihr Mandant kaufen oder verkaufen möchte, usw. Die Versicherung von Schäden, die ein Rechtsanwalt bei solchen Transaktionen theoretisch verursachen könnte, kann ein Vielfaches des Honorars betragen, das der Rechtsanwalt für die Rechtsberatung erhält. Daher wird vorgeschlagen, dass der Rechtsanwalt und der Mandant vertraglich eine Beschränkung eines Schadensersatzes vereinbaren können oder der Mandant auf ein Recht auf Schadensersatz verzichten kann. Dies führt zu einer gewissen Regelung des Haftungsverhältnisses – der Rechtsanwalt kann mit dem Mandanten

dann entweder eine unbeschränkte Haftung gegen eine Erhöhung des Honorars um die Kosten der Versicherung dieser Haftung oder aber eine auf die Standardversicherungspolice des Rechtsanwalts beschränkte Haftung vereinbaren. § 2898 des Bürgerlichen Gesetzbuchs der Tschechischen Republik bleibt hiervon unberührt, was bedeutet, dass eine Vereinbarung, die eine Haftung des Rechtsanwalts für Schäden, die er vorsätzlich oder grob fahrlässig verursacht hat, oder für Schäden, die er einem Mandanten, der die schwächere Partei wäre, zugefügt hat, ausgeschlossen ist.

Es ist unklar, ob dieser Punkt in die endgültige Fassung des Gesetzes über den Rechtsanwaltsberuf aufgenommen wird. Kritiker wenden insbesondere ein, dass der Schutz der Mandanten geschwächt würde, und dass die vorgeschlagene Änderung Personen, die das Interesse des Mandanten nicht als vorrangig ansehen, dazu motivieren könnte, den Anwaltsberuf zu ergreifen.

Ich gehe davon aus, dass bei diesen Einwänden nicht hinreichend berücksichtigt wird, dass Mandanten des Rechtsanwalts nicht nur normale Verbraucher, sondern auch große Unternehmen sind, und dass die vorgeschlagene Beschränkung der Schadensersatzpflicht auf genau die Fälle abzielt, die ich in der Einleitung beschrieben habe. Verbraucher, die einen Rechtsanwalt um Rechtsbeistand bitten, werden im Verhältnis zum Rechtsanwalt sehr oft die schwächere Partei sein, so dass eine Vereinbarung über die Beschränkung der Haftung des Rechtsanwalts in ihrem Fall in der Praxis gar nicht greifen würde.

Siebter Themenbereich – Digitalisierung

Ein weiterer Themenbereich, der vorgeschlagen wird, ist die Möglichkeit der elektronischen Identifizierung des Mandanten. In Fällen, in denen das Gesetz (insbesondere das Gesetz über den Rechtsanwaltsberuf und das Gesetz über bestimmte Maßnahmen zur Bekämpfung der Legalisierung von Erträgen aus Straftaten und der Terrorismusfinanzierung („Geldwäschegesetz“) der Tschechischen Republik) vorschreibt, dass der Rechtsanwalt die Identität des Mandanten oder einer anderen Person zu überprüfen hat, wird vorgeschlagen, dass der Rechtsanwalt dies ohne deren physische Anwesenheit mittels Videokonferenz bei gleichzeitiger Verwendung einer elektronischen Identifizierung vornehmen kann. Diese elektronische Identifizierung müsste die im Gesetz über die elektronische Identifizierung der Tschechischen Republik oder im Bankengesetz der Tschechischen Republik festgelegten Bedingungen (sogenannte Bankenidentität) erfüllen.

Achter Themenbereich – Diverses

Die Tschechische Rechtsanwaltskammer legte dem Ministerium für Justiz der Tschechischen Republik Informationen über die Praxis einiger Richter vor, die sich weigern, einem Antrag eines Rechtsanwaltes auf Vertagung einer Verhandlung wegen einer Kollision oder eines Urlaubs des Rechtsanwaltes stattzugeben, dies unter Verweis darauf, dass sich der Rechtsanwalt durch einen anderen Anwalt (vor allem, wenn er mit anderen Anwälten in einer Sozietät oder einer Gesellschaft praktiziert) oder sogar durch seinen Konzipienten (Rechtsreferendar) vertreten lassen könne. Eine solche Forderung des Gerichts kann jedoch in krassem Widerspruch zu den Wünschen des Mandanten stehen. Es wird daher vorgeschlagen, dass sich ein Rechtsanwalt bei einzelnen Handlungen durch einen anderen Rechtsanwalt nur dann vertreten lassen kann, wenn mit dem Mandanten nichts anderes vereinbart wurde.

Im Zusammenhang mit der Ausweitung der Verwaltungspflichten von Rechtsanwälten, insbesondere in Verbindung mit Geldwäsche-Regelungen, ist fraglich, ob die Kontrolle der Einhaltung dieser Pflichten vom sog. Kontrollrat der Tschechischen Rechtsanwaltskammer in seiner aktuellen Zusammensetzung gewährleistet werden kann. Es handelt sich um ein Organ der Kammer, und es erscheint wenig praktikabel, dass die Zahl seiner Mitglieder gesetzlich festgelegt ist. Das bedeutet, dass bei einer zu geringen Anzahl von Mitgliedern des Kontrollrates eine Änderung des Gesetzes über den Rechtsanwaltsberuf in die Wege geleitet werden müsste, was angesichts der Dauer des Gesetzgebungsverfahrens mindestens ein bis zwei Jahre in Anspruch nehmen würde. Es wird daher vorgeschlagen, dass die Rechtsanwälte die Anzahl der Mitglieder des Kontrollrates durch eine entsprechende Ordnung selbst festlegen können. Dasselbe sollte für die Anzahl der Mitglieder der Disziplinarkommission und des Berufungsausschusses derselben gelten.

Zu den Anwaltsprüfungen: Bereits in diesem Jahr sollen schriftliche Prüfungen stattfinden, die die Kandidaten auf von der Kammer zur Verfügung gestellten Laptops und unter Verwendung eines Rechtsinformationssystems schreiben. Erfreulicherweise war dafür keine Gesetzesänderung erforderlich. Dennoch betrifft der Vorschlag auch die Prüfungskommissare – es wird vorgeschlagen, dass nur ein Rechtsanwalt oder ein Richter Mitglied der Prüfungskommission sein kann, ein anderer Spezialist in der Rechtstheorie und der Rechtspraxis nur mit Zustimmung des Vorsitzenden der Prüfungskommission. Ferner wird vorgeschlagen, dass der Justizminister – neben der Ernennung der Prüfungskommissare – ein Mitglied der Prüfungskommission auf Vorschlag der Kammer künftig abberufen kann, wenn

es die Voraussetzungen für die Mitgliedschaft in der Prüfungskommission nicht mehr erfüllt oder andere schwerwiegende Gründe vorliegen. Die Möglichkeit, ein Mitglied der Prüfungskommission abzurufen, ist bisher im Gesetz nicht vorgesehen.

Novelle des Rechtsanwaltstarifs

Hauptgrund für den Vorschlag auf Änderung des Rechtsanwaltstarifs ist die Unhaltbarkeit der derzeitigen außervertraglichen Honorare von Rechtsanwälten für die Erbringung von Rechtsdienstleistungen, die die Grundlage für die Vergütung von bestellten Rechtsanwälten in Zivilsachen, von Verteidigern von Amts wegen und von bestellten Vertretern von Geschädigten ist, und die auch die Grundlage für die Festsetzung der Erstattung der Verfahrenskosten an die obsiegende Partei bildet. Die Höhe der außervertraglichen Honorare wurde zuletzt im Jahr 2006 angepasst. Mit Wirkung vom 1.1.2023 wurde die sogenannte „Hochwassersteuer“ abgeschafft, durch die die außervertraglichen Honorare bestellter Rechtsanwälte und von Verteidigern von Amts wegen seit 1997 um 10 %, seit 2011 gar um 30 % und zuletzt seit 2013 um 20 % gesenkt wurden. Dagegen sind im Zeitraum von 2006 bis 2022 die Grundgehälter der Staatsanwälte um fast 90 % gestiegen. Die Inflationsrate betrug in diesem Zeitraum insgesamt 51,6 %.

Der derzeitige Anwaltstarif ist in zweierlei Hinsicht unbefriedigend: erstens die unverhältnismäßig niedrige Vergütung von Strafverteidigern und Vertretern der Geschädigten in Strafsachen und zweitens der unverhältnismäßig niedrige pauschale Tarifwert in Fällen, in denen der Verfahrensgegenstand nicht oder nur schwer bewertet werden kann – was jedoch auch auf Fälle ausgedehnt wurde, in denen der Verfahrensgegenstand in Geld ausgedrückt wird, sei es eine Steuernachzahlung oder eine finanzielle Entschädigung für Nichtvermögensschäden. Seit 2013, als das tschechische Verfassungsgericht durch sein Urteil Aktenzeichen Pl. ÚS 25/12 die entsprechende Verordnung des Ministeriums für Justiz Nr. 484/2000 Slg. der Tschechischen Republik zum Ersatz der Verfahrenskosten aufhob, fehlt eine solche Verordnung, zu der das Ministerium für Justiz gemäß § 374e Buchstabe c) der Zivilprozessordnung bevollmächtigt war, und in der Praxis wird bei Entscheidungen über die Verfahrenskosten die Regelung der außervertraglichen Vergütung nach dem Rechtsanwaltstarif herangezogen. Um jedoch eine angemessene Kostenerstattung zu gewährleisten, muss diese zumindest nahe den Standardkosten liegen, die einer Streitpartei für die Vertretung durch einen Rechtsanwalt üblicherweise entstehen. Dies gilt insbesondere dann, wenn der Rechtsanwalt beispielsweise einen Verbraucher vertritt und er mit die-

sem vereinbart, dass die ihm zuerkannte Erstattung der Verfahrenskosten seine Vergütung für die Vertretung darstellt. Je größer die Lücke zwischen dem außervertraglichen Honorar und dem eigentlichen Anwaltshonorar ist, umso weniger Anwälte werden bereit sein, einem Verbraucher ein solches Honorar anzubieten, was de facto dazu führt, dass weniger Begüterte sich keinen Rechtsbeistand mehr leisten können, da sie zusätzlich zu der ihnen zugesprochenen Erstattung der Verfahrenskosten ihren Rechtsanwalt bezahlen müssten. Das grobe Missverhältnis zwischen den zugesprochenen Verfahrenskosten und dem Streitwert wurde im Übrigen im zitierten Urteil durch das Verfassungsgericht kritisiert, obgleich es sich im Urteil damit befasste, dass die zugesprochenen Kosten die tatsächlich entstandenen Kosten überstiegen. In anderen Entscheidungen betonte das Verfassungsgericht die Notwendigkeit der Prüfung der Angemessenheit der Kosten, die einer Partei für die Vertretung durch einen Rechtsanwalt entstanden sind, und es leitete ab, dass wenn das allgemeine Gericht die spezifischen Umstände des Falles nicht berücksichtigen würde, die einen Einfluss auf die Höhe der zweckgerichtet aufgewandten Kosten der obsiegenden Partei haben könnten, es durch sein Vorgehen das Recht auf ein faires Verfahren verletzen würde (vgl. z.B. Urteil Aktenzeichen I. ÚS 4012/18).

Diese Gründe waren der Anlass für den Vorschlag einer Novellierung des Anwaltstarifs. Vor allem wird in § 1 vorgeschlagen, dass der Anwaltstarif ausdrücklich an die Stelle der - aufgehobenen - Verordnung über eine Kostenerstattung treten soll.

Grundlegende Änderungen betreffen die Sätze der außervertraglichen Vergütung. Vorgeschlagen wird, dass der niedrigste Betrag der Vergütung in Sachen mit einem Tarifwert bis 10 000 CZK 1 500 CZK beträgt. Die heute niedrigsten Schwellenwerte (d.h. aktuell Tarifwerte bis 500 CZK, 500 bis 1 000 CZK, 1 000 bis 5 000 CZK und 5 000 bis 10 000 CZK) würden entfallen. Konkret sollte es zu folgender Erhöhung kommen:

1. bis 10 000 CZK – 1 500 CZK,
2. über 10 000 CZK bis 200 000 CZK – 1 500 CZK und 60 CZK für weitere jeweils 1 000 CZK, um die der Wert von 10 000 CZK überschritten wird,
3. über 200 000 CZK bis 10 000 000 CZK – 12 900 CZK und 60 CZK für weitere jeweils 10 000 CZK, um die der Wert von 200 000 CZK überschritten wird,
4. über 10 000 000 CZK – 71 700 CZK und 60 CZK für weitere jeweils 100 000 CZK, um die der Wert von 10 000 000 CZK überschritten wird.

Der Tarifwert sollte stets dem Gegenstand des Streits entsprechen, und dies auch dann, wenn der Streit um einen finanziellen Ersatz eines Nichtvermögens-

schadens geführt wird. Geändert werden auch pauschal festgelegte Tarifwerte, und zwar wie folgt:

- der Basiswert wird von 10 000 CZK auf 50 000 CZK erhöht,
- in Vormundschaftssachen u.ä. erhöht sich der Tarifwert von 5 000 auf 10 000 CZK,
- in Sachen mit Bezug auf Immobilien, Rechte gewerblichen oder sonstigen geistigen Eigentums, Treuhandfonds und Trusts, Gesellschaften, Genossenschaften und andere juristische Personen, wird der Tarifwert auf 1 000 000 CZK festgelegt, wenn der Wert der Sache oder des Rechts nicht in Geld ausgedrückt werden kann.

Bei einer Verteidigung in Strafsachen gilt als Tarifwert:

- ein Betrag von 20 000 CZK, sofern es sich um eine Straftat handelt, für die das Gesetz eine Freiheitsentziehung vorsieht, deren Obergrenze fünf Jahre nicht überschreitet,
- ein Betrag von 50 000 CZK, sofern es sich um eine Straftat handelt, für die das Gesetz eine Freiheitsentziehung vorsieht, deren Obergrenze fünf Jahre überschreitet, die jedoch über zehn Jahre nicht hinausgeht,
- ein Betrag von 100 000 CZK, sofern es sich um eine Straftat handelt, für die das Gesetz eine Freiheitsentziehung von mehr als zehn Jahren vorsieht oder für die eine Strafe von 20 bis 30 Jahren oder lebenslanglich verhängt werden kann.

Bei der Vertretung eines Geschädigten in einem Strafverfahren gilt als Tarifwert derselbe Betrag wie bei einer Verteidigung. Bei Handlungen, die zur wirklichen Geltendmachung eines Anspruchs des Geschädigten auf Ersatz eines Schadens oder eines Nichtvermögensschadens oder auf Herausgabe einer ungerechtfertigten Bereicherung erforderlich sind, gilt als Tarifwert der zuerkannte Geldbetrag, wenn er höher ist als der nach den Grundsätzen der Vergütung für eine Verteidigung ermittelte Betrag. Auf die gleiche Weise wie bei einer Verteidigung wird die Vergütung für die Vertretung eines Jugendlichen festgelegt (d.h. eine Herabsetzung des Strafrahmens wird nicht berücksichtigt); gleiches gilt die Vertretung eines Kindes von unter 15 Jahren in einem Verfahren nach Kapitel III des Gesetzes über die Jugendgerichtsbarkeit.

Bei einer Vertretung in Ordnungswidrigkeitenverfahren gilt als Tarifwert

- ein Betrag von 20 000 CZK, sofern es sich um eine Ordnungswidrigkeit handelt, für die das Gesetz eine Strafe vorsieht, deren obere Grenze 1 000 000 CZK nicht überschreitet,

- ein Betrag von 50 000 CZK, sofern es sich um eine Ordnungswidrigkeit handelt, für die das Gesetz eine Strafe vorsieht, deren obere Grenze 1 000 000 CZK überschreitet, jedoch 10 000 000 CZK nicht übersteigt,
- ein Betrag von 100 000 CZK, sofern es sich um eine Ordnungswidrigkeit handelt, für die das Gesetz eine Strafe vorsieht, deren obere Grenze 10 000 000 CZK überschreitet.

Bei einer Vertretung in einem Verwaltungsverfahren einschließlich Steuerverfahren, sowie im Rahmen der Verwaltungsgerichtsbarkeit leitet sich der Tarifwert vom Verfahrensgegenstand ab, sofern dieser in Geld ausgedrückt werden kann. Kann der Verfahrensgegenstand nicht in Geld ausgedrückt werden, oder kann sein Wert nur mit unverhältnismäßigen Anstrengungen festgestellt werden, gilt als Tarifwert ein Betrag von 50 000 CZK; ist Verfahrensgegenstand ein Recht zu einer Immobilie oder aus einem gewerblichen oder einem anderen geistigen Eigentum, gilt als Tarifwert ein Betrag von 1 000 000 CZK.

Bei Handlungen im Rahmen von Rechtsdienstleistungen, die mehr als eine Stunde dauern, wird vorgeschlagen, dass eine außervertragliche Vergütung in Höhe von $\frac{1}{4}$ für jede angefangenen 15 Minuten abgerechnet wird, anstelle der bisherigen Regelung, wonach die Vergütung für eine Handlung für alle angefangenen 2 Stunden zuerkannt wird.

Vorgeschlagen wird ferner, dass der pauschale Ersatz für Barausgaben, d.h. inländische Postdienstleistungen und Leistungen der elektronischen Kommunikation von 300 auf 450 CZK erhöht wird, wobei für länger andauernde Handlungen der pauschale Ersatz für Barausgaben für alle 2 angefangenen Stunden zuerkannt werden sollte. Wartezeiten sollten mit 100 CZK pro angefangene Viertelstunde abgerechnet werden.

Eine abweichende Vergütung wird für eine Vertretung in sog. Formulklagen festgesetzt: Für einen Tarifwert bis 10 000 CZK beträgt der Satz für eine Handlung 300 CZK, von 10 000 CZK bis 30 000 CZK beträgt der Satz für eine Handlung 400 CZK, und in Verfahren über mehr als 30 000 CZK bis 50 000 CZK beträgt der Satz für eine Handlung 700 CZK. In diesen Fällen wird die pauschale Erstattung von Barauslagen auf 150 CZK für eine Handlung reduziert. Auf Anregung von Vertretern des gemeinnützigen Sektors sollten nicht nur jene Klagen, die auf einem festgelegten Formular eingereicht werden, sondern generell alle Klagen eines Klägers in sachlich und rechtlich ähnlichen Fällen als Formulklagen betrachtet werden.

Die in der tschechischen Zivilprozessordnung vorgesehene pauschale Erstattung von Kosten einer Vertretung sollte für sogenannte Bagatellsachen gemäß § 202 Abs. 2 der Zivilprozessordnung gelten, d. h. für solche mit einem Streitwert

von bis zu 10 000 CZK. In diesen Fällen wird die Erstattung der Verfahrenskosten auf das Dreifache des Gebührensatzes für eine (1) Handlung festgesetzt, jedoch nur, wenn das Verfahren mit dem Erlass eines Mahnbescheides (Zahlungsbefehls) oder ohne Anordnung einer mündlichen Verhandlung gemäß § 115a der Zivilprozessordnung endet.

Die Erhöhung der Vergütung bestellter Rechtsanwälte und Verteidiger von Amts wegen wirkt sich natürlich auf den Staatshaushalt aus, aber es ist nicht akzeptabel, dass die Rechtsanwälte auf Dauer Tätigkeiten subventionieren, die ihnen vom Staat bezahlt werden sollten. Sollte die Erhöhung des Rechtsanwaltsstarifs weiter hinausgezögert werden, besteht die Gefahr, dass sich die Verfügbarkeit eines Rechtsbeistandes vor allem in ländlichen Regionen verschlechtert, und es praktisch unmöglich sein wird, einen Rechtsanwalt zu finden, der bereit sein wird, einkommensschwächere Personen in Gerichtsverfahren in Bagatellfällen zu vertreten, da die zuerkannte Erstattung für Verfahrenskosten als Anwaltshonorar völlig unzureichend sein wird. Eine Erhöhung des Rechtsanwaltsstarifs soll daher also nicht nur die wirtschaftlichen Bedingungen der Rechtsanwälte den Realitäten anpassen, sondern ist zudem eine Garantie für die Verfügbarkeit von Rechtsdienstleistungen allgemein.